

GALAMBOSI PÉTER

galambosi.peter@abtk.hu

PhD-hallgató (ELTE BTK TDI Középkori Magyar Történelem Doktori Program)
Tudományos segédmunkatárs (ELKH-PTE-ELTE Középkori Magyar Egyházi Archontológia
(1000–1387) Kutatócsoport

A keszthelyi ferences kolostor alapításának körülményei*

The foundation of the Franciscan cloister in Keszthely



ABSTRACT

The study examines the relations of Keszthely, the Lackfi-family and the local Franciscan church through the revision of the written sources. It emphasizes, that the monks had appeared in Keszthely at least one decade before the baron family got hold of the village, which means, that the Lackfis weren't the founders of the cloister, as it's considered by the local tradition. Analysing the 1368 papal mandate, that arranged the conflict of the local vicar and the Franciscans, it draws attention to the fact, that the monks didn't have supporters or an own church at those time. Based on these circumstances it queries the consciousness of the foundation and proposes the spontaneous appearance of the Franciscans. It also emphasizes, that the baron family began to support the monks only in the late 14th century, moreover, Stephan II. Lackfi appointed his future burial place deliberately in the Franciscans' Holy Mary-temple in Keszthely.

KEYWORDS

Keszthely; Lackfi-family; Franciscans; church history; settlement history

DOI 10.14232/belv.2022.3.6

<https://doi.org/10.14232/belv.2022.3.6>

* Jelen dolgozat az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-21-3 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával (befogadó intézmény: Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar), valamint az ELKH-PTE-ELTE Középkori Magyar Egyházi Archontológia (1000–1387) Kutatócsoport (azonosító szám: 1421707) keretében készült.

Cikkre való hivatkozás / How to cite this article:

Galambsi Péter (2022): A keszthelyi ferences kolostor alapításának körülményei. *Belvedere Meridionale* vol. 34. no. 3. pp 118–126.

ISSN 1419-0222 (print)

ISSN 2064-5929 (online, pdf)

(Creative Commons) Nevezd meg! – Így add tovább! 4.0 (CC BY-SA 4.0)

(Creative Commons) Attribution-ShareAlike 4.0 International (CC BY-SA 4.0)

www.belvedere-meridionale.hu

A Keszthely főterén magasló Magyarok Nagyasszonya-plébániatemplomot helyi néphagyományok szerint a település 14. századi birtokosa, Lackfi (II.) István nádor alapította ferences szerzetesek számára, hogy ezzel is elősegítse a mezőváros fejlődését. Ez a felfogás hosszú időre beépült a tudományos történetírásba is, mígnem a közelmúltban felhívták a figyelmet arra, hogy a település 14. századi történetére vonatkozó írott források és a templom régészeti kutatása során levont következtetések több ponton ellent mondanak egymásnak.¹ A középkori magyar egyháztörténeti kutatások előtt nyílt új távlatok közepette érdemes ismét napirendre venni a kérdést. Jelen dolgozat célja, hogy a kétségkívül gyérszámú, ám annál értékesebb információkat tartalmazó írott forrásokat új szempontok szerint vizsgálva árnyalja Keszthely, a ferencesek és a Lackfiak kapcsolatát.

A magyar történetírásban Fügedi Erik hívta fel elsőként a figyelmet a koldulórendeknek a középkori városiasodás folyamatában betöltött szerepére. Nagy hatású tanulmányában a nyugat-európai középkorkutatás módszereit alkalmazva kimutatta, hogy a 13–14. század folyamán jobbra azokon a településeken telepedtek meg a koldulórendi, főként a ferences és domonkos szerzetesek, mely helységek a kor viszonyai között figyelemre méltó gazdasági és társadalmi fejlődést produkáltak.² Keszthely a Balaton északnyugati partszakaszán keletkezett, fejlődését elsősorban a régió úthálózatában betöltött szerepének köszönhette. A város ugyanis a Budát Zágrábbal összekötő távolsági út mentén feküdt, amelynek zalai szakaszát egy 1335. évi oklevél hadi nagy útként (hadinagoth) említi. Erre az útra Keszthelynél csatlakozott fel több megyei jelentőségű kisebb út.³ A település első említése 1247-ből ismeretes, amikor a veszprémi káptalan Zlaudus püspök kérésére szabályozta több Zala vármegyében fekvő egyház, köztük a keszthelyi Szent Márton- és Szent Lőrinc-kápolnák jövedelmét.⁴ A 14. század elejéről származó pápai tizedjegyzékek szerint a veszprémi püspökség zalai főesperességében Jakab keszthelyi és Péter egerszegi plébánosok fizették a legmagasabb összeget, 1333-ban egyaránt 100 dénárt, ami alapján arra következtethetünk, hogy a két település lélekszámát és gazdasági erejét tekintve kiemelkedett a vidék helységei közül.⁵ A minoriták keszthelyi jelenlétéről első alkalommal V. Orbán pápa 1368. június 2-án kelt oklevele tájékoztat, melyben az egyházfő azzal bizta meg

¹ SZATLÓCZKI 2006. 95–98. – A téma kutatástörténetére és szakirodalmára lásd Uo. 95. 2. sz. lábjegyz.

² FÜGEDI 1972. 69–95.

³ 1335: ZALA I. 301. (AOkt. XIX. 342. sz.) Lásd még: GLASER 1929. 144–145., 265–267., 279–281.

⁴ 1247: HO VI. 46–47. Az oklevél részletes egyházi elemzését lásd: RÁCZ 2000. 150–155.

⁵ 1333–35: MREV II. 65–66., 73–75., 80., 83. A pápai tizedjegyzékek felhasználhatóságára legújabbán lásd: F. ROMHÁNYI 2019. 339–360.

a veszprémi püspököt, hogy hozzon ítéletet abban a konfliktusban, mely egyrésztől András, a Szent Márton-egyház plébánosa, másrésztől a helyi ferencesek között keletkezett.⁶

A Hermány-nemzetség Erdélyben birtokos ágából származó Lackfiak 1350-ben kapták meg I. (Nagy) Lajos királytól a Muraköz két várát, Csáktornyát és Sztrigót.⁷ Kelet-zalai tényerésükről ugyanakkor csupán egy 1378. évi oklevél tájékoztat első ízben, mely szerint ekkor már a Balaton-felvidék nyugati szegletének két fontosabb vára, Rezi és Tátika is a család kezén volt.⁸ Megjegyzendő, hogy jelenleg egyetlen olyan írott forrást sem ismer a kutatás, mely Keszthely és a Lackfiak kapcsolatáról közvetlenül tájékoztatna, noha nem kizárt, hogy a késő Anjou-kori forrásanyag modern, kritikai igényű feldolgozásának előrehaladtával még előkerülhetnek erre vonatkozó adatok. A település és a bárói család kapcsolata két körülményből válik bizonyossá: egyrészt, Keszthely a 15. század elején kelt királyi oklevelekben gyakorta Rezi és Tátika tartozékként tűnik fel;⁹ másrészt, amint arról alább bővebben szó lesz, a ferencesek keszthelyi templomát az 1380-as években a Lackfiak építtették.

Keszthely és Rezi szoros kapcsolatának gyökerei az Árpád-kor végéig nyúlnak vissza. Egy 1295 körül kelt oklevél szerint Rezi Péc nembeli Apor keszthelyi birtokának tartozéka volt, a diploma azonban csak *possessio*ként említi, vára ekkor még nem állt. Az erősséget egy 1333. évi oklevél említi először, ami alapján valószínűsíthető, hogy azt éppenséggel maga Apor emelte a 13–14. század fordulóját végigkísérő belháborúk során. Apor a Péc-nemzetség kelet-zalai birtokainak központját ekkor alakíthatta ki a jól védhető Rezi várában, minek következtében a két helység kapcsolata fordítottá vált, s ettől kezdve Keszthely lett Rezi tartozéka. Apor mester már az Árpád-ház kihaltát követő trónharcok idején Anjou Károly oldalára állt, 1307 után azonban eltűnik a forrásokból. Véltetően ekkoriban halt meg, jelenlegi tudásunk szerint gyermektelenül, így birtokai, köztük Rezi vár és Keszthely a koronára háramlottak.¹⁰ Lajos király egy 1359. évi oklevelében felszólította Bánffy István hegyesdi várnagyot, hogy ne háborgassa a keszthelyi királyi vendégeket és jobbágyokat (*hospites et iobagiones nostros de Keztel*) a Vállus-erdő használatában, mivel az régi kiváltságuk.¹¹ A település és a várak tehát az 1350-es évek végén még királyi birtokban voltak. Az Anjou-kor nagy tekintélyű kutatója, Engel Pál úgy foglalt állást, hogy Lajos a két várat csupán az 1370-es évek folyamán adományozhatta a Lackfiaknak. Igazát alátámasztja, hogy Zsidet, mely már az említett 1333. évi oklevélben is Rezi várának tartozékként tűnik fel, még egy 1372. évi határjárás is királyi birtoknak írja.¹²

Amennyiben mindez igazolja, hogy Rezi és a szomszédos Tátika, s velük együtt Keszthely csupán 1372 után kerültek a család kezére, úgy magától értetődik, hogy a Lackfiak nem lehettek a ferences szerzetesek tudatos betelepítői, mivel azok 1368-ban már bizonyosan helyben voltak. Mindennek fényében merült fel az újabb kutatások során, hogy a minoritákat Lajos király telepíthette le a fejlődő mezővárosban, s mindezt a templom díszítésében fellelhető

⁶ 1368: THEINER II. 86–87.

⁷ 1350: AOKlt. XXXIV. 706. sz. A Lackfi-család korai történetére lásd: FARKAS 2018. 13–33.; FARKAS 2019. 193–230.

⁸ 1378: DL 6525. A Lackfiak a késő Anjou-korban országszerte összesen hét várral rendelkeztek, így a korszak legnagyobb váruai voltak. Minderre bővebben lásd: ENGEL 1985. 393–413.

⁹ 1404: ZsOKlt. II/1. 3741. sz.; 1421: Uo. VIII. 429. sz. A várakra lásd még: FÜGEDI 1977. 182., 204.

¹⁰ 1295 k.: HO VII. 243–244.; 1333: AOKlt. XVII. 399. sz. Apor személyére bővebben lásd: KARÁCSONYI 1900–1904. II. 430–431.; KRISTÓ 1999. 41–62.

¹¹ 1359: ZALA I. 601–602.

¹² ENGEL 1996. I. 400., 441.; ENGEL 2003. 446.; 1372: ZALA II. 59.

Anjou-motívumokkal (a dinasztia címere, Toulouse-i Szent Lajos ábrázolása) vélik alátámaszthatónak.¹³ Álláspontom szerint ezeket az elgondolásokat cáfolja az 1368. évi pápai parancslevél, az abban foglalt panasszal kapcsolatban ugyanis több körülmény nagyobb figyelmet érdemel, mint amennyit arra az eddigi kutatás fordított.

Az oklevél a következőképp ismerteti András plébános panaszát: „... a mondott Kestel településen a legrégebbi idők óta Szent Márton egyháza volt az egyetlen anya- és plébániaegyház, miként az most is, mely egyedülként és kizárólagosan jogosult a helység lakosainak lelki dolgokban gondját viselni és az egyházi szentségeket kiszolgáltatni; s jóllehet később a nép sokasága és a mondott település igen nagy kiterjedése miatt hajdanán a nép hasznára a település közepén Szent Lőrinc neve alatt kápolnát emeltek, abban a káplánok, akiket – miként a mondott plébániaegyház leányegyháza – a mondott plébános rendelt oda, s akik a mondott kápolnában ugyanezen plébános tetszése szerint tartózkodtak, a plébániaegyház mindenkor plébánosának rendelkezéséből ott istentiszteleteket celebráltak, kiszolgáltatták az egyházi szentségeket, és az elhunytak holttesteit [a kápolna] mellett egyházi szertartás szerint eltemették; azonban némelyek a kisebb testvérek rendjéből a mondott kápolnát épületeivel, kertjeivel és ama kápolna területével vakmerően és ténylegesen elfoglalták, s már egy ideje birtokolták, miként elfoglalva tartják most is...”¹⁴

A panasz lényegre törően foglalja össze Keszthely 11–14. századi település- és egyháztörténetét. A Szent Márton-templom az úgynevezett Márton-dombon állt, azonban a 19. század végén az akkor már omladozó épületet a Festetics-grófok elbontották. A település eredeti magja ezek szerint a falu területének északi részén alakult ki, s onnan terjeszkedett dél felé. Tekintve, hogy 1247-ben már mindkét templomot említik, bizonyosra vehető, hogy a Szent Lőrinc-kápolna alapítására legkésőbb a 12–13. század fordulóján sor került, mivel a lakosság tartós gyarapodása, ami a templomépítést szükségessé tette, csakis békés évtizedekben, töretlen fejlődés idején képzelhető el, és semmiképp sem az 1241–42. évi tatárjárás pusztításait követő egynéhány évben. A régészeti kutatás a mintegy 8 méter átmérőjű körtemplom első építési fázisát a maradványok alapján ugyancsak a 12. század végére datálja.¹⁵ Mindez egyúttal azt is jelenti, hogy a település első egyháza, a Szent Márton-templom ennél régebbi időkben keletkezett, minden bizonnyal még a 11. században. Érdemes felidézni Felicián esztergomi érsek 1134. évi oklevelét, mely szerint Szent László király Zalából és Somogyból rendelt papokat az 1090-es évek elején alapított zágrábi egyházmegyébe. Hogy a nagy számban kiképzett zalai szerzetesek és világi papok a 11. század végén immár jelentős részt vállaltak a környező régiók egyházi kereteinek megszervezésében, az gyértelműen mutatja a Zala-vidék korai egyházi szervezetének fejlettségét.¹⁶

¹³ SZATLÓCZKI 2006. 97–98.; KLINGER 2020. 45–46.

¹⁴ 1368: in dicto loco de Kestel ab antiquissimis temporibus dicta ecclesia sancti Martini fuit, prout est, unica matrix et parochialis ecclesia, sola et in solidum habens regimen et curam animarum populi dicti loci et administrationem sacramentorum ecclesiasticorum, et quod licet postmodum propter multitudinem populi et valde diffusam latitudinem dicti loci fuisset ab olim pro commoditate dicti populi constructa in medio dicti loci quedam capella sub vocabulo sancti Laurentii, in qua velut a filia dicte parochialis ecclesie nomine et de mandato Rectoris dicte ecclesie pro tempore existentis per Capellanos, ad hoc deputatos per dictum Rectorem, qui etiam apud dictam capellam iuxta ipsius Rectoris beneplacitum morabantur, et in ea celebrant divina, ministrabantur populo ecclesiastica sacramenta et defunctorum corpora apud eam tradebantur ecclesiastice sepulture; tamen nonnulli fratres ordinis Minorum predictam capellam cum domibus, hortis et territorio ipsius capelle temere et de facto occuparunt, et per certi temporis spatium detinuerunt, prout detinent occupatam (THEINER II. 86–87.).

¹⁵ A Szent Márton- és Szent Lőrinc-templomok régészeti kutatásának átfogó áttekintésére lásd: TIMÁR 2019. III. 94–97.

¹⁶ 1134: ÁO 49. Zala vármegye Árpád-kori egyházi szervezetére lásd: VALTER 1997. 61–65.

Ami a ferencesek 14. századi megjelenését illeti, mindenekelőtt arra érdemes rámutatni, hogy András plébános semmilyen világi befolyásra vagy befolyási kísérletre nem utal a minoriták jogtalan foglalásával kapcsolatban. A középkori társadalmakban a legélesebb választóvonal a világi és egyházi rétegek között húzódott. Az egyházi rend Európa-szerte immunitással rendelkezett, amit Magyarországon már Szent István törvényei biztosítottak.¹⁷ Mivel a vélt vagy valós világi beavatkozás mindennél jobban sértette az egyházak jogállását, nem kétséges, hogy ha a keszthelyi ferencesek élvezték volna akár az uralkodó, akár egy világi hatalmas támogatását, s annak nyílt vagy hallgatóságos egyetértésével törekedtek volna a plébános jogainak csorbítására, annak a panaszban mindenképp kiemelt hangsúlyt kellett volna kapnia. Minderre, vagy hasonlóra azonban még csak utalás sem történik.

Joggal merül fel a gyanú, hogy amennyiben a király vagy a Lackfiak a település birtokosaiként valamilyen okból kifolyólag támogatták volna a ferencesek foglaló törekvéseit, úgy a panasz vélhetően el sem jutott volna az apostoli székig, hanem a plébános kellő nyomásgyakorlás után meghátrált volna. Ezzel ellentétben, noha az ügy további lefolyásáról hallgatnak forrásaink, bizonyos, hogy a plébános jött ki győztesen a perből. A pápa a szokott módon a területileg illetékes veszprémi püspököt bízta meg a vizsgálattal, aki ezidőben az a Smaragd-nemzetégből származó Zsámboki (Gilétfi) László volt (1358–72), aki fiatal korában a pápaság korabeli székhelyén, Avignonban tanult, majd hazatérve fényes egyházi karriert épített.¹⁸ A püspök az oklevél záradékában garanciát kapott arra, hogy ítéletét a szentszék akkor is támogatni fogja, ha azt egyéb pápai rendelkezések vagy engedmények akadályoznák. Hogy a ferenceseknek végül el kellett hagyniuk a Szent Lőrinc-kápolnát, már pusztán abból a tényből is egyértelművé válik, hogy a Lackfiak támogatásával épült saját templomukat Szűz Mária tiszteletére szentelték fel.¹⁹ A Szent Lőrinc-egyház további sorsáról nem szólnak írott forrásaink, megjegyzendő ugyanakkor, hogy egy 1483. évi oklevél szerint Keszthelyen Szent Lőrinc napján (augusztus 10.) tartották a vásárokat. Figyelembe véve, hogy a vásártartást gyakorta a helyszínen álló templom védőszentjének ünnepnapjára időzítették, a keszthelyi sokadalmakat a Szent Lőrinc-templomhoz köthetjük, ami utalhat arra, hogy az intézmény még a 15. század végén is megtartott valamit jelentőségéből.²⁰

Nem hagyható figyelmen kívül, hogy a panasz szerint a ferencesek 1368-ban már „bizonyos idő eltelte óta” (*per certi temporis spatium*) bitorolták a Szent Lőrinc-kápolnát. Hogy ez pontosan mit takar, arra a forrás egyéb támpontot nem ad, amennyiben azonban figyelembe vesszük, hogy az ügy bizonyára fokozatosan jutott egyre magasabb szintre, végül egy kis magyarországi faluból egészen Avignonig, talán egy-két évvel számolhatunk.

Feltűnő továbbá, hogy a panasz még csak nem is utal arra, hogy akár az uralkodó, akár más kezdeményezte volna a rend betelepítését a városba. Mindez azért is figyelemre méltó, mert a tudatos egyházalapítások során az alapítónak – legyen az maga a király vagy valamely világi hatalmas – magától értetődő módon gondoskodnia kellett a szerzetesek vagy világi papok elhelyezéséről és főként a liturgikus cselekményeknek helyszínül szolgáló templom biztosításáról.

¹⁷ Minderre bővebben lásd: BÓNIS 1947. 111–121.; A középkori magyar egyházi társadalomra átfogóan: MÁLYUSZ 2007.

¹⁸ Zsámboki László egyházi méltóságaira lásd: ENGEL I. 78., II. 265. Lásd még: PÓR 1901. 138–141.

¹⁹ A keszthelyi ferences templom Szűz Mária-titulusát egy 1410. évi oklevél említi elsőként: HO IV. 262.

²⁰ 1483: DL 93 560. Bővebben lásd: WEISZ 2012. 14–18., 31–33.

A keszthelyi ferencesek azonban mindezt nélkülözték, az 1368. évi panasz tükrében sem pártfogójuk, sem saját egyházuk nem volt.

Mindezen körülmények újfent felvetik azt a kérdést, hogy milyen előzményei lehettek a minoriták keszthelyi megjelenésének, lehetett-e egyáltalán annak konkrét kezdeményezője, mindegyre ugyanakkor sem a panasz, sem a korszak szegényes forrásai nem adnak biztos választ. Hogy a szerzetesek egy nagyobb rendház leányegyházát kívánták volna létrehozni a Balaton-parti településen, annak lehetőségét azért tartom elvetendőnek, mert ugyanúgy nyomát kéne találnunk a panaszban, mint egy esetleges világi támogatónak.

Véleményem szerint a jelenség azzal lenne magyarázható, ha feltesszük, hogy egy környékbeli ferences rendház elhagyása után a szerzetesek új helyet kerestek maguknak, s azt Keszthelyen remélték megtalálni. Jóllehet, a szűkebb régióban nincs tudomásunk ferences intézmények korabeli megszűnéséről, mindez nem elképzelhetetlen. Érdemes megjegyezni, hogy például a kőszegi ferences kolostor emlékét csupán egyetlen külföldi forrás, a *Continuatio Vindobonensis* 1289. évi bejegyzése tartotta fenn. A krónika szerint, amikor Habsburg Albert osztrák herceg hadjáratot vezetett a Héder nembeli Kőszegiek ellen és elhúzódo ostrom után bevette Kőszeg városát, a minoriták temploma leégett, a kegytárgyakat, a könyveket és a vásznakat pedig elrabolták.²¹ A kőszegi szerzetesek előtörténetéről és további sorsáról nincs tudomásunk, s amennyiben a város nem került volna olyan események forratagába, melyet a – Kőszeg esetében is csupán külföldi – históriások érdemesnek tartottak lejegyezni, a rendház egykori létéről sem tudnánk. Azon kis vidéki egyházak, melyek közelében számottevő események nem történtek, nagyon könnyen a feledés homályába veszhettek.

Azt követően, hogy a keszthelyi ferenceseknek el kellett hagyniuk a Szent Lőrinc-kápolnát, a helyben maradás elsődleges feltételként saját templomot kellett emelniük. Az építkezések bizonyosan Lajos király rendelkezéséből kezdődtek meg, mivel Keszthely ekkor még királyi birtok volt, s mindez megmagyarázza a dinasztíára utaló motívumokat a templom művészeti emlékein. Igazán elkötelezett pártfogókra azonban a település új birtokosai, a Lackfiak személyében letek. A Lackfiak rokonszenve a szerzetesrendek iránt nem újkeletű, a Keszthelyt is birtokló (II.) István és unokaöccsei 1376-ban Csáktornyan is kolostort alapítottak pálos szerzetesek részére.²² A keszthelyi ferencesek támogatása leginkább a templomépítésben nyilvánult meg, jóllehet a Szűz Mária-egyház korai építéstörténetében számos kérdés vitára ad okot. A három szakaszos, keresztboltozatos szentély monumentális freskói a gótikus falfestészet hazai csúcscsalkotásai, melyek között a középső zárókövön a Lackfiak címere díszleg, mutatva a család reprezentációs szándékait.²³

Lackfi (II.) István a Lajos király halálát követő trónharcok idején Luxemburgi Zsigmondot támogatta, s szolgálataiért az új uralkodó a nádori és a lovászmesteri méltósággal, továbbá országszerte összesen kilenc vármegye, köztük Zala ispánságával tüntette ki. István azonban titkos kapcsolatot tartott fenn Zsigmond ellenzékével, s miután a király minderről tudomást szerzett, 1392-ben megfosztotta tisztségeitől, de birtokait még kezén hagyta.²⁴ Az 1396. évi nikápolyi csatavesztés

²¹ 1289: CFH 787–788.

²² A csáktornyai pálos kolostorra bővebben lásd: DAPI. 22–23.; F. ROMHÁNYI 2000. 18.

²³ A templomra a régészeti és művészettörténeti irodalom áttekintésével lásd: TIMÁR III. 94–95. Vö: SZATLÓCZKI 2006. 95–97. A falfestményekre: PROKOPP 1980. 367–385.

²⁴ ENGEL 1996. I. 4. Lásd még: C. TÓTH 2009. 85–105.

után immár nyílt pártütésre került sor, amiben a Lackfiak főszerepet játszottak, Zsigmond hívei azonban felülkerekedtek a lázadáson: 1397-ben Kőrös várában törbe csalták és meggyilkolták a Lackfi-család vezetőit.²⁵ A néhai nádort a keszthelyi ferences templomban temették el, ami azért is megjegyzendő, mert a Balaton-parti település jóval messzebb, nagyjából kétszer akkora távolságra fekszik a leszámolás helyszínétől, mint a kivégzett csáktornyai birtoka, mely után a magyar történetírás gyakorta nevezi a bárót *csáktornyai*nak. Hogy a holttestet mégis Keszthelyre vitték, azt annak tudhatjuk be, hogy István tudatosan rendelkezhetett végső nyughelyéről, ami magyarázattal szolgálna arra is, hogy az építkezések során miért helyeztek akkora hangsúlyt a családi reprezentációra. Vörösmárványból igényesen elkészített sírköve, melyen a családi címerben is látható sárkány-ábrázolás díszleg, napjainkban is látható a templom szentélyében.²⁶

A Lackfiak bukása után Keszthely viszontagságos időknek nézett elébe, amit jól mutat, hogy Zsigmond királynak a 14–15. század fordulóján többször kellett intézkednie a polgárok érdekében, akik védtelenné és kiszolgáltatottá váltak a környező várnagyok túlkapásaival szemben.²⁷ Mindezzel egyidejűleg érdekes módon a ferencesek gazdagságának lehetünk tanúi. 1407-ben, amikor az 1368. évi pereskedést követően az írott források először említik a keszthelyi minoritákat, 229 denárt kölcsönöztek soproni polgároknak, majd mivel azok nem tudták törleszteni adósságukat, Sopron vármegyében fekvő Küllő birtokukat zálogosították el a szerzetesek részére.²⁸ Mindez jól szemlélteti, hogy a Lackfiak támogatásának köszönhetően a Szűz Mária-egyház a 14–15. század fordulójára megerősödött és Keszthely leggazdagabb egyházi intézményévé lépett elő.

Az 1360-as évek második felében tehát a Keszthelyen megtelepedni szándékozó ferencesek mögött még nem állt olyan befolyásos pártfogó, akire támaszkodva érvényesíthették volna érdekeiket a helyi plébánossal szemben. A szerzetesek kezdetben saját egyházzal sem rendelkeztek, ami komolyan megkérdőjelezi, hogy a Keszthelyt ekkor még birtokában tartó királyi hatalom tudatosan kolostort kívánt volna alapítani a településen. A minoritákat a Lackfiak csupán azt követően karolták fel, hogy 1372–78 között Rezi tartozékeként Keszthely birtokába jutottak. Támogatásukat az 1380-as években folytatott templomépítkezés és a Szűz Mária-egyház viszonylag gyorsléptékű meggazdagodása mutatja. Mindez ugyanis kiváló lehetőséget teremtett arra, hogy a késő Anjou-kor leghatalmasabb bárói családja reprezentálja társadalmi státuszát, s ennek keretein belül Lackfi (II.) István tudatosan kialakítsa leendő nyughelyét.

FORRÁSOK ÉS IRODALOM

ÁO: Györffy György (szerk.): *Árpád-kori oklevelek. Chartae antiquissimae Hungariae 1001–1196.* Budapest, Balassi Kiadó, 1997.

²⁵ Az eseményekre bővebben lásd: MÁLYUSZ 1984. 7–39.

²⁶ A sírkő leírását lásd: LÖVEI 1997. 78.

²⁷ 1398: ZsOkt. I. 5290–5292. sz.; 1399: Uo. I. 5669. sz.; 1400: Uo. II/1. 370. sz.

²⁸ 1407/10: Uo. II/2. 5491., 7629. sz. 1411-ben a soproni polgárok tartozásuk fejében felajánlották a keszthelyi ferenceseknek a birtok megvételét (Uo. III. 757. sz.), mivel azonban a birtok 1429-ben bizonyos küllői Orbán kezén tűnik fel (HÁZI II. 398–403.), feltételezhető, hogy sosem került a minoriták kezére.

AOKlt.: Kristó Gyula et al. (főszerk.): *Anjou-kori oklevéltár. Documenta res Hungaricas tempore regum Andegavensium illustrantia. I–XV., XVII–XXXVIII., XL., XLII., XLVI–L.* Budapest–Szeged, József Attila Tudományegyetem–Szegedi Középkorász Műhely–Quintus Kiadó. 1990–2020.

BÓNIS GYÖRGY (1947): *Hűbériség és rendiség a középkori magyar jogban.* Kolozsvár, Erdélyi Tudományos Intézet.

C. TÓTH NORBERT (2009): A nádori hivatal működése Lackfi István tisztségviselése alatt (1387–1392). *Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica* 130. sz. 85–105.

CFH: Gombos F. Albin (szerk.): *Catalogus fontium historiae Hungaricae I–IV.* Budapest, Szent István Akadémia–Nap Kiadó. 2005–2011.²

DAP: Gyéressy Béla – Hervay Ferenc Levente – Tóth Melinda (szerk.): *Documenta artis Paulinorum I–III.* Budapest, MTA Művészettörténeti Kutató Csoportja. 1975–1978.

DL: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. Diplomatikai Levéltár.

ENGEL PÁL (1985): Nagy Lajos bárói. *Történelmi Szemle* 28. évf. 3. sz. 393–413.

ENGEL PÁL (1996): *Magyarország világi archontológiája 1301–1457 I–II.* Budapest, Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézet.

ENGEL PÁL (2003): A középkori Dunántúl mint történeti táj. In Csukovits Enikő (szerk.) – Engel Pál: *Honor, vár, ispánság. Válogatott tanulmányok.* Budapest, Osiris Kiadó. 433–450.

F. ROMHÁNYI BEATRIX (2000): *Kolostorok és társaskáptalanok a középkori Magyarországon.* Budapest, Pytheas Kiadó.

F. ROMHÁNYI BEATRIX (2019): A középkori magyar plébániák és a 14. századi pápai tizedjegyzékek. *Történelmi Szemle* 51. évf. 3. sz. 339–360.

FARKAS CSABA (2018): Egy udvari katonabáró I. Károly szolgálatában. Lackfi István és az Anjouk Magyarországa. In Szanka Brigitta (szerk.): *Középkortörténeti tanulmányok 10.* Szeged, Szegedi Középkorász Műhely. 13–33.

FARKAS CSABA (2019): Az elfeledett sárkány: Hermány nembeli Lack (1328–1359). *Fons* 26. évf. 2. sz. 193–230.

FÜGEDI ERIK (1972): Koldulórendek és városfejlődés Magyarországon. *Századok* 106. évf. 1. sz. 69–95.

FÜGEDI ERIK (1977): *Vár és társadalom a 13–14. századi Magyarországon.* (Értekezések a történeti tudományok köréből. Új sorozat 82.) Budapest, Akadémiai Kiadó.

GLASER LAJOS (1929): Dunántúl középkori úthálózata. *Századok* 63. évf. 4–6., 7–8. sz. 139–167., 257–285.

HÁZI JENŐ (szerk.): *Sopron szabad királyi város története I. Oklevelek I–VII.* Sopron, Székely és Társa Könyvnyomdája. 1921–1929.

HO: Nagy Imre et al. (szerk.): *Hazai okmánytár I–VIII.* Győr–Budapest, A Magyar Tudományos Akadémia Történelmi Bizottsága. 1865–1891.

KARÁCSONYI JÁNOS (1900–1904): *A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig I–III*. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia.

KLINGER LÁSZLÓ (2020): Vállus pálos kolostorának középkori kőfaragványai. *Zalai Múzeum* 25. évf. 45–64.

KRISTÓ GYULA (1999): I. Károly főúri elitje. *Századok* 133. évf. 1. sz. 41–62.

LŐVEI PÁL (1997): Középkori sírkövek a történeti Zala megye területén. In Vándor László (szerk.): *Zala megye ezer éve*. Zalaegerszeg, Zala Megyei Múzeumok Igazgatósága. 74–82.

MÁLYUSZ ELEMÉR (1984): *Zsigmond király uralma Magyarországon*. Budapest, Gondolat Kiadó.

MÁLYUSZ ELEMÉR (2007²): *Egyházi társadalom a középkori Magyarországon*. Budapest, Műszaki Kiadó.

MREV: Fraknoi Vilmos – Lukcsics József (szerk.): *A veszprémi püspökség római oklevéltára. Monumenta Romana Episcopatus Vesprimiensis I–IV*. Budapest, Római Magyar Történeti Intézet. 1896–1907.

PÓR ANTAL (1901): I. László veszprémi püspök származása. *Turul* 19. köt. 138–141.

PROKOPP MÁRIA (1980): A keszthelyi plébániatemplom gótikus falképei. *Építés- és Építészettudomány* 12. évf. 1–4. sz. 367–385.

RÁCZ GYÖRGY (2000): A magyarországi káptalanok és monostorok magisztrátus joga a 13–14. században. *Századok* 134. évf. 1. sz. 147–210.

SZATLÓCZKI GÁBOR (2006): Adalékok a keszthelyi ferences kolostor korai építéstörténetéhez. *Castrum Bene* 4. évf. 2. sz. 95–98.

THEINER: Augustinus Theiner (szerk.): *Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia maximam partem nondum edita ex tabulariis Vaticanis deprompta I–II*. Róma, 1859–1860.

TIMÁR PÉTER (2019): *Magyarország középkori településeinek és egyházainak topográfiai adattára I–VI*. Szeged, Szerzői kiadás.

VALTER ILONA (1997): Egyházszerzés, kolostorok, templomok a 11–13. században. In Vándor László (szerk.): *Zala megye ezer éve*. Zalaegerszeg, Zala Megyei Múzeumok Igazgatósága. 61–65.

WEISZ BOGLÁRKA (2012): *Vásárok és lerakatok a középkori Magyar Királyságban*. (Magyar Történelmi Emlékek – Értekezések) Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont. Történettudományi Intézet.

ZALA: Nagy Imre – Véghely Dezső – Nagy Gyula (szerk.): *Zala vármegye története. Oklevéltár I–II*. Budapest, Zala Vármegye Közönsége. 1886–1890.

ZsOklt.: Mályusz Elemér et al. (főszerk.): *Zsigmondkori oklevéltár I–XIV*. Budapest, Akadémiai Kiadó–Magyar Nemzeti Levéltár. 1951–2020.